

DEMOCRÀCIA I HUMANISME*

(TEMES DE CONFERÈNCIA)

Joan Estelrich

No sols aquí, sinó arreu del món, A Rússia mateix com a Catalunya, ha estat observada una mena d'antagonisme entre intel·lectuals i poble. Un autor revolucionari els considera com a "dos camps secretament enemics". S'acosten algun cop, per a parlamentar, però el tracte és un xic difícil. Ni els intel·lectuals no acabem de fiar-nos de la bona fe dels obrers, ni els obrers de la bona voluntat dels intel·lectuals.

No vull ara esbrinar qui té més culpa en la malfiança. Vull intentar només la comprensió del fet.

Tota la força de l'intel·lectual radica en la pròpia creença en la virtut de les idees com a transformadores del món. Ho confessi o no ho confessi, ell aspira a ésser guia, conductor, animador d'individus i de col·lectivitats. I aquesta ambició és per cert ben legítima a casa nostra. Obra d'intel·lectuals és, en primer terme, el nostre ressorgiment col·lectiu. No és rar, doncs, que el nostre intel·lectual estigui tot gloriós de la seva personal eficàcia. La història de la humanitat, com la història de cada poble, és la lenta conquesta de la consciència pròpia. Entre nosaltres, la iniciativa alliberadora partí de l'intel·lectual. I són encara intel·lectuals els qui sostenen, amb major eloqüència, si no amb més força la pruija santa de reconquerir-se l'ànima.

* * *

L'intel·lectual, però, sol parlar de la cultura com d'un domeny propi, com d'un clos tancat que li pertany per dret exclusiu. Quan propaga la cultura, sembla que es propagui a ell mateix. Sembla que faci una concessió als altres permetent-los que assaboreixin també les fruites del seu jardí.

"La superioritat del món greco-l·latí, tan ple de defectes encara, radica en el fet que ni els esclaus són totalment exclosos de la cultura."

Cal lluitar contra aquest concepte de la cultura, com a professió, monopoli i missió d'una casta. Bé és veritat que aquest concepte sacerdotal de la cultura ha existit en tots els temps i en tots els pobles, de les antigues civilitzacions asiàtiques als nostres dies.

Podríem interpretar legítimament el sentit del progrés humà com una lluita cap a l'ampliació constant del nombre de posseïdors de cultura. En les tribus primitives, la ciència és el misteriós secret d'un sol. Després s'amplia a tota una corporació màgica. I després a tot un estament. La superioritat del món greco-l·latí, tan ple de defectes encara, radica en el fet que ni els esclaus són totalment exclosos de la cultura. Durant gairebé mil anys, aquesta viu custodiada en els convents. El Renaixement la treu a la llum del dia. La ciència, les lletres, les arts esdevenen del domini civil; clergue i intel·lectual ja poden ésser coses distintes. L'ampliació progressa; arribem així a la Revolució i als nostres temps. L'intel·lectual ja no és servent dels poderosos, sinó conductor de multituds. La cultura s'ha difós extraordinàriament; però les "humanitats", la base de la cultura, continuen essent considerades, encara avui, àdhuc en els pobles més democràtics, com el monopoli, que en certs casos és sacrifici, d'una classe. Costa de pensar que la cultura pugui ésser el patrimoni de l'humanitat sencera.

* * *

Els temps reclamen una passa més, decisiva. Cal que tothom pugui acostar-se a la taula de la cultura. O bé això, o bé el cataclisme rus. O bé, gaudint de la cultura, de les idees, de la ciència, el poble no es desesperarà; o bé, en la desesperança, declararà la guerra a la cultura, a la nostra, que no en tenim d'altra.

La cultura és instrument d'alliberació; representa la gran tradició de llibertat i de lluita, però és i ha estat també instrument de dominació. En nom d'una superior cultura moltes atrocitats han estat comeses. La major part dels intel·lectuals s'esmerçaren durant la gran guerra, a l'una i a l'altra banda, a justificar un crim. Per què? Perquè oblidaven l'essència de la

cultura: "l'humanitat". La cultura deshumanitzada és arma de la barbàrie.

Els nous temps exigeixen això: que les humanitats no siguin inhumanes; que no siguin sols un pretext per a manar; que es satori també el poble del gust i la passió per la ciència i la sapiència, i quan s'elevi, conservi pures les seves virtuts i les superi; que l'ascensió de cadascú no sigui una deserció.

"Si ja no hi ha esclaus socialment, que tampoc n'hi hagi culturalment. Ni exclusivismes de casta, ni exclusivismes de cultura."

Fins ara s'havia indicat com a objecte de les humanitats el de formar directors, *élite*, caps; no, l'objecte de les humanitats ja no és de conferir privilegis: és de fer homes, homes integrals, i de conferir a cadascú la dignitat d'ésser home. No es tracta d'ésser més elegant, ni més fi, ni més docte, sinó d'ésser més comprensiu, més ric d'experiència, més respectuós, més humà.

Les noves esperances, les noves ambicions, les noves aspiracions humanes poden abeurar-se també en la font Castàlia dels vells autors. Aquells breviaris d'energia són vàlids per a tothom.

* * *

El pensament i el treball reclamen l'esforç de tots. L'esperit bufa arreu. La guspira divina pot esclatar d'onsevilla. En cadascú de nosaltres cova latent la possibilitat d'un creador. Si ja no hi ha esclaus socialment, que tampoc n'hi hagi culturalment. Ni exclusivismes de casta, ni exclusivismes de cultura.

* * *

Heus aquí com sento –amb els més joves esperits de la nova Europa- l'acostament d'Humanitats i poble.

Llegint aquests dies alguns comentaris a obres recents sobre doctrines polítiques he trobat una simptomàtica coincidència.

Deixeu-me-la explicar:

Hem passat trenta anys de descrèdit de la idea democràtica. Tractadistes, filòsofs, polítics s'han esmerçat a combatre-la. El color de la nostra època ha estat aquesta fúria contra l'Estat de dret. Els mals que patim en els països meridionals són conseqüència d'aquesta fúria, ajudada pel desencís, el desori i el caos de la postguerra.

I bé. Ens plau de constatar en la consciència de la nova joventut europea, de la que ara puja, de la que tindrà dintre deu o vint anys les regnes del poder públic, un retorn a la democràcia com a única forma jurídica de l'Estat. Renaixerà, més fort, el principi que només la democràcia pot garantir el predomini del Dret. I voldríem esperar que, en el moment decisiu, el nostre poble no es trobés en discòrdia interna i menys en discòrdia amb la con-

ciència europea. Un senzill esguard sobre la realitat social del nostre poble, sobre la seva constitució, les seves capacitats, les seves possibilitats, ens indueix a creure que no té altra eixida. O triomfarà com a democràcia, o no triomfarà.

* * *

Cal advertir, però, que aquesta nova idea democràtica s'oposa, en certa manera, com a to, com a consciència, a l'esperit i als dogmes de la idea vella. No es tracta de ressucitar cossos de doctrina, en part gastats per l'ús i per la crítica. Es tracta de construir de bell nou.

* * *

En primer lloc, les fórmules ja no ens acontenten. Els dogmatismes tampoc. I menys en política. Es indispensable, no cal dir-ho, posseir un sistema de coherents principis, disciplinar idees, triar els procediments. Les disposicions més generoses no basten.

“La doctrina política no pot aspirar a ésser sinó un instrument per a finalitats concretes, humanes, socials.”

Però això en política és només una part; és els fonaments, si voleu, però no l'edifici. Més clar: és la norma, però no la finalitat. Fer política no és aturar-se a fixar una sèrie de posicions mentals davant cadascun dels conflictes del nostre temps i de la nostra època. Fer política és més aviat crear fets, produir història. Fer política és essencialment acció. No avançaríem gens ni mica, si només ens preocupéssim de situar-nos. Un cop situats, bé caldrà, em sembla, realitzar algun gest contundent.

Sapiguem, doncs, que una doctrina política no és dogma; que és només mètode. Que no és una imposició, filla d'abstraccions, contrariadora de la vida pública, sinó una conducta per a regir aquesta

vida pública, per a conduir-la, elevar-la, donar-li consciència, significació i objectius. La doctrina política no pot aspirar a ésser sinó un instrument per a finalitats concretes, humanes, socials. Tota mística, de dreta o d'esquerra, volent elevar massa la categoria de la política, la fa extremament perillosa. Tota mística, en política, condueix a la ferocitat, a la violència permanent, a la guerra.

* * *

Però sapiguem, també, que no sols de pa viu l'home. ¿Continuaran les democràcies modernes adorant l'ídol de la fatalitat econòmica, interpretant la història només en funció de les pures raons materials, aspirant, com a suprema ambició, a mecanitzar-se cada dia més?

Entre els mateixos socialistes ha surgit la pregunta enguniosa. Han pensat que la tendència imperant fins avui tendeix a ofegar la vida de l'esperit. No han sabut renunciar a la possessió d'una ànima, ni que sols fos mortal. Han cregut que les democràcies, per comptes d'apagar els estels, més aviat havien d'acréixer el potencial d'espiritualitat que portem tots nosaltres.

I quan s'ha tractat de donar un nom a la nova tendència no n'han trobat d'altre més escaient que aquest humanisme.

Heus aquí per on també ens posem en contacte íntim intel·lectuals i democràcia.

*Aquest article es va publicar el 1928. L'autor, partidari de dur a terme una política exterior catalanista, durant la Dictadura de Miguel Primo de Rivera s'encarregà de la campanya internacional de la Lliga Regionalista per la difusió del problema català, raó per la qual s'hagué de mantenir a l'exili. Defensà la reunió de nacionalitats lliures dins un estat complex, fou encarregat d'acostar intel·lectuals catalans i mallorquins, que es traduï en el Missatge als mallorquins i la Resposta als catalans. Indignat per la persecució política i religiosa a les zones controlades pel Front Popular, i influït per Cambó, es posà de part dels sublevats. No s'ha modificat cap punt ni cap coma, cap paraula ni cap lletra. S'ha transcrit així com va aparèixer a la revista *La Nostra Terra*. □